

Silva Mežnarić
 Institut za migracije i narodnosti
 Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

Primljeno: 18. 05. 1989.

NACIJA I ETNOS U AKCIJI; ETNONACIONALIZAM I NJEGOVE PARADIGME*

SAŽETAK

Rad je prvi dio šireg projekta koji se bavi konceptualnom analizom etnosa i nacije u akciji (etnonacionalizam). Autor najprije navodi metodologijske probleme u već samom određivanju problema; tvrdi da svako suvremeno istraživanje etnosa i nacije mora biti pristrano, pa se pristranost (bias) uključuje u metodologiju. Analizira zatim koncepte etnosa i nacije u suvremenim sociologijskim kompendijima (Sartori) i nalazi da je etnički kolektivitet askriptivnog karaktera uz dodatnu komplikaciju: njegovu vitalnost u suvremenim društvima. Prema autoru korisna je dioba na etničke grupe i etničke kategorije. Etničke su grupe kolektiviteti, sociopolitički artefakti koji podliježu povijesnim promjenama dok su kategorije manje više stalne tvorbe. Gotovo sve politike asimilacije temelje se na nastojanjima da se kategorije pretvore u etničke grupe, podložne političkoj manipulaciji. Nadalje autor razlikuje etničke i interesne grupe te klase; interesna grupa je kolektivitet organiziran u svrhu pridobivanja većih individualnih ili grupnih boljitaka za članove; postizanjem tih boljitaka interes grupe prestaje postojati, što je i osnovna razlika spram etničke grupe. Mogućnost udruživanja etničke grupe za postizanje dugoročnih boljitaka za etničku zajednicu najviše približava etničku grupu naciji; razlika je ipak u tome što etnička grupa iz svojih kolektivnih interesa isključuje posjedovanje ili ponovno posjedovanje političke suverenosti. Rad na kraju daje neke »minimalne« definicije upotrijebljenih kategorija: etničke kategorije, grupe, etničke oznake, etničke mreže i etnonacije.

1. Metodologijske napomene

Poznati sociolog svakodnevlja i religija, Peter Berger, rekao je jednom prilikom: sociologija će postati znanost tek kad ljudi počnu pričati viceve o sociolozima, kao što ih danas pričaju o psihijatrima, Škotima ili punicama... Mogli bismo ustvrditi da je Berger možda htio reći slijedeće: sociolog još nema prepoznatljive uloge u svakodnevnom svijetu, jer samo prepoznatljiva i svakodnevna uloga može postati objekt komičnog stripa ili šale. Za Škota, punicu, psihijatra svatko zna »što jest«, što radi; psihijatar ili Škot može biti smiješan jer postoje konvencije o »žanru« Škota i psihijatra. U tom žanru, pričalac vica i publika dijele i ponovno stvaraju svima poznate napol izrečene stereotipe o psihijatru ili Škotu, punici ili Muji; svejedno o kome... uvijek postoji jedan »podzemni« priručni rezervoar spoznaja i vjerovanja o njihovim ulogama u našem svijetu. Tako će i sociolog jednom, kad bude poznat, postati prepoznat-

* Ovaj je rad prvi dio (konceptualna analiza, definicije) opširnije studije o etnicitetu, etnonacionalizmu i nacionalizmu u okviru potprojekta: »Etnički identiteti iseljeničtva iz SR Hrvatske, suvremenih migranata, hrvatskih nacionalnih manjina i narodnosti u SR Hrvatskoje, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb; jedan njegov dio, »Nation, Culture and Socialist Polity« referiran je na simpoziju: New Frontiers in Social Research, ISA RC 05, Amsterdam, prosinac 1988, s. 10; te na konferenciji: »Pre-Modern and Modern National Identity in Eastern Europe and Russia«, School for Slavonic and Eastern European Studies, University of London, ožujak 1989, str. 12. Rad je također bio prijavljen za skup u Kumrovcu.

ljiv, ući će u postojeće skladište visokokodiranih arhetipova koji služe »proizvodnji šala«.

Prva pretpostavka takve promocije jest »javna« uloga; javnim se, zna se, postaje preko medija i »javnom upotrebom« na masovnim skupovima. Dogodilo se tako da je prošlog ljeta, 1988, na jednom od etničkih masovnih skupova u Srbiji za potporu Srbima na Kosovu jedan od političkih lidera obznanio da su sociolozi sociologiziranjem problema srpskog i albanskog etnosa na Kosovu samo »dodavali ulje na vatru«.

Izlazak na javnu scenu u situaciji etničke mobilizacije postavlja posebne metodologijske i konceptualne probleme pred istraživača; posebne stoga što a) metodologijski, istraživač radi pod prinudom trenutka; etnička mobilizacija, naime, neprestano rađa (naizgled, možda) nove pojave koje bi trebalo operacionalizirati i b) konceptualno; operacionalizacija pretpostavlja barem toliko čist model da je moguće drugima, relevantnom općinstvu »nešto poručiti«, nešto objasniti ili barem podiči trivijalnosti svakodnevnja (nacionalne stereotipe, primjerice) na razinu dvoumljenja.

Pitamo se zašto bi »rad pod pritiskom« na etničkome i nacionalnom polju danas u Jugoslaviji, morao biti (i) problem metodologije? Odgovor leži u samoj prirodi sociološke metode; ona se zasniva na preispitivanju konceptualnih »slojeva« prethodnih saznanja te na definiranju »découpagea« činjeničnog fonda (stvarnosti). Sociologija etničkoga i nacionalnog posebno je senzitivizirana na obje te odrednice sociološke metode jer se i sama stvarnost etnonacionalnog temelji na »long durée«, na dugovječnom spomenu, na njegovu naizgled iznenađnu aktiviranju u sukobu. Problem koji se, dakle, postavlja pred sociologa etničkoga i nacionalnog u akciji jest problem: kako prepoznati obilježja dugovječnoga u novome, obilježja etničkoga u nacionalnome u uvjetima sukoba? Kako to posredovati »drugima«, prema tome konceptualizirati, a ne biti »pristran«?

Suverena sociologijska metoda pruža na to slijedeći odgovor: opasnost pristranosti u istraživanju etničkoga i nacionalnog u akciji ne može se izbjeći — već sam odabir, »découpage« činjenica (10) pristran je čin. Ipak, postoje načini da se sam odabir učini eksplicitnim, a to znači da se, prvo, objasni poimanje etničkoga i nacionalnog u akciji i, drugo, da se pristranost »ugradi« u samo istraživanje. (5)

Ugraditi metodologijsku pristranost u konceptualizaciju istraživanja značilo bi prije svega pristupiti objektu istraživanja kao »proizvođaču znanja o etnosu« i nosiocu »etničke akcije«, pri čemu je sam istraživač posrednik tih znanja »nekome drugome«: javnosti, institucijama... U osjetljivoj materiji međuetničkih odnosa objekt istraživanja — ispitanik ima pravo na bojazan da bi nalazi mogli biti upotrijebljeni protiv »njegove stvari«. Istraživač bi se također s pravom mogao pribojavati da bi mogao postati posrednikom—aktivistom u »našoj etničkoj stvari«... Metodološki pristranost stoga bi trebalo također učiniti eksplicitnijom. Dvije su metodologijske preporuke za to: prva je da se akteru omogući »samotematizacija«; to je ono što on otprilike i očekuje kad već pristane da bude ispitanikom. Očekuje, naime, da svoj teret »opredjeljivanja« u etničkom sukobu podijeli s drugima preko tematiziranja svog angažmana ili dezangažmana u (nacionalnom) pokretu. Druga je da se i istraživaču omogući »samotematizacija« — da se on, naime, ne sakrije iza »objektivnosti« modela i relacija u njemu već da uz to pojasni i »pristrano« obojene situacije. Najčešće je to situacija »access negotiation«, način na koje se

¹ Vidi o postupku »découpage« u: Veyne, Paul (10).

uopće došlo do podataka. Tipična, naime, empirijska situacija u istraživanju etnonacionalizma »na terenu« uključuje najmanje dvije strane: one koji protestiraju i one protiv kojih se protestira; pritom su političke osnovice obiju oporbenih strana sazidane na etničkim temeljima. Istraživač bi hito doći do podatka od obiju strana; njegov prvi metodologijski korak jest konceptualizacija i samotematizacija — što to uopće znači »odabrati činjenicu«, »découpage«; njegov drugi metodologijski korak jest »terenski podatak« do kojeg istraživač dolazi »pregovorima« o dostupnosti. U tim pregovorima najčešće i dolazi do pojave koja je rezultat pristranog ponašanja svih učesnika u istraživanju, a to je »isključivanje« nekih preosjetljivih tema iz daljeg istraživanja.

Tako smo došli do biti metodologijskog biasa, pristranosti u istraživanju etnonacionalnog sukoba; u samu konceptualizaciju istraživanja treba uključiti one »pristranosti« kojima će istraživač u gotovo svim slučajevima biti izložen: to je pristranost u odabiru tema i pristranost u odabiru informanata. U oba slučaja preporučljivo je da se u samoj konceptualizaciji navedu SUPROTSTAVLJENI KONCEPTI, predodžbe svijeta etničke mobilizacije »zaraćenih« strana.

Samotematizacija istraživača u istraživanju etničke mobilizacije i konflikta zahtijeva, dakle, što razgovjetniju konceptualizaciju istraživanja; kako na tom polju u sociologiji, posebno na granicama sociologije, etnologije i historiografije postoji mnoštvo opcija, odlučili smo detaljnije objasniti vlastiti odabir koncepata i metoda.

2. Koncepti: etnički i nacionalni kolektiviteti

Prvo ću objasniti svoje stanovište u odabiru relevantnih koncepata na polju spomenutih tema: odabirem one koji su po nesumnjivim kriterijima Međunarodne sociologijske asocijacije ušli u sociologijska istraživanja etničkoga, nacionalnog i etnonacionalnog kao »obavezni vodiči«. To su Sartorijev kompendij »Social Science Concepts« (7) u kojem je Robert Jackson (3) napisao posebno poglavlje o konceptima etniciteta relevantnim za sociologiju; Richmondov (6) kritički pregled paradigmi o etnonacionalizmu u društvenim znanostima, Smithov pregled etničkog porijekla nacija (9) te Giddensov »vodič« kroz sociologiju etniciteta (2). Jedno od vjerojatno najutjecajnijih djela na području etnonacionalizma u posljednjih pet godina, djelo Benedicta Andersona: *Imagined Communities* (1) nećemo ovdje prikazati stoga što ne pripada diskursu »kompendijskih« koncepata.

Neki od tih autora već su bili ili će biti obrađivani s dužnom pažnjom; stoga ću se zadržati samo na dva, za sociologiju etnonacionalizma danas neophodna, konceptualna kompendija: na Sartorijev, odnosno Jacksonov i na Richmondov.

Kompendij osnovnih koncepata u društvenim znanostima, što ih je sakupila ISA pomoću Sartorijevih suradnika, imao je u svim obrađenim područjima društvenih znanosti od 1985. do danas znatnog utjecaja; vidi se to posebno u metodologijskim obratima konceptualizacije koji su se otad do danas već uvriježili u sociologiji. Stoga smatram opravdanim posebno razmotriti i područje etničkoga i njegove moguće recepcije u nas; prije toga, međutim, smatramo da je nužan i jedan kratki uvod u sam »diskurs« Sartorijevih sistematskih analiza koncepata u društvenim znanostima. On, naime, nije »posve uobičajen«; ambicija mu je da uspostavi »govor« koncepata, akumulaciju saznanja. Pretpostavka razumijevanja tog pristupa jest tvrdnja da »koncepti stvaraju rečenicu, a ne obratno« (7: 11); stoga se analiza svih koncepata temelji na tri susedna koraka. Prvi korak jest ANATOMIJA, drugi REKONSTRUKCIJA i treći OBLIKOVANJE KONCEPTA. Anatomija sortira elemente kon-

cepta — značajke, svojstva, atribute; rekonstrukcija ih ponovno organizira u neku smislenu, novu logičku cjelinu; oblikovanje ih selektira i upotrijebi onu definiciju koja ima »čvrsto tlo«. Osnovna shema sistematske analize koncepata data je u obliku Ogden-Richardsova trokuta (7: 23).¹

Cilj će, dakle, svake sociološkijske analize koncepta etniciteta biti da odredi referente etniciteta (objekte, stvarne nosioce riječi u svijetu ljudi), i termine, riječi o etnicitetu (ideje kojima opisujemo i posređujemo stvarnost), koje obogaćuju značenje koncepta. Jackson, autor sistematske analize koncepta »eticitet« u sociologiji prihvaća se zadatka tako da prvo razmatra referente, stvarne nosioce riječi »eticitet«, zatim razuđuje terminologiju i značenja i na kraju daje najnužnije definicije.

Kako će sociolog, dakle, odrediti referente, nosioce etniciteta u stvarnome svijetu? Na to je pitanje nužno odgovoriti prije svakog drugog koraka; jer ako se ne dođemo do objekta u stvarnom svijetu, kako ćemo znati o kome govorimo?

a) Kako prepoznati »etničko« u stvarnom svijetu

Objekti promatranja u društvenim znanostima općenito su skriveni oku; etnicitet također. Nemoguće je na prvi pogled odrediti »etničku grupu«, osim ako nismo u vlasti stereotipa. Kada se, naime, susretnemo s nekim etničkim kolektivitetom, mi ne vidimo objekte već INDIKATORE objekata, simptome nekog kolektiviteta. Te simptome ČITAMO KAO znakove, markere nekoga etničkog kolektiviteta; markeri su dakle prepoznatljive socijalne karakteristike osoba: rasa, boja kože, jezik, religija, običaji i geografsko porijeklo. Kombinacija tih značajki u nekome naučenom, prethodno saznom obrascu daje nam informaciju o ETNIČKOM PORIJEKLU, o pripadnosti kolektiviteta ili osobe. Etnički markeri, dakle, identificiraju osobe kao pripadnike neke prepoznatljive društvene kategorije; to znači da markeri ne mogu postojati ako ne postoje etničke značajke, a značajke ne mogu postojati ako ne postoje kolektiviteti.

Ipak, etnički markeri katkad funkcioniraju nezavisno od toga da li su i stvarno vezani za neku etničku značajku. »Markeri mogu funkcionirati kao operativni rekognitori etničkih kategorija i tada kada ih osobe, koje su ih naslijedile, ne objelodanjuju (3: 206)«. ² To znači da im možemo pripisati objektivnost.

Mogli bismo ustvrditi, dakle, da se upravo na takvoj objektivnosti postojanja etničkih markera sazdaju etnički kolektiviteti. Ili, drugim riječima, mogućnost poopćavanja etničke pripadnosti na osnovi pretpostavljenih a neizjavljenih etničkih markera S KONTROLIRANIM I MINIMALNIM ERROR-om, pogreškom, minimalni je zahtjev za postojanje etničkog kolektiviteta.

Etničke značajke stječu se bez naše volje, nasljeđem, odnosno pripisivanjem; pripisane se, u određenim uvjetima, mogu mijenjati ili multiplicirati (jezik, religija, običaji). Time se, naravski, uslođavaju veze etničkih značajki i markera; one, naime, postaju asimetrične (jedna značajka posjeduje više markera, kao recimo imigrant koji govori jezik sredine može funkcionirati na razini najmanje dvaju etničkih markera — materinjem jeziku i jeziku sredine). Jedinka može biti ubačena u određenu etničku kategoriju bez svog znanja,

¹ To znači da svaki koncept treba razuditi, rekonstruirati i ponovno sastaviti po shemi: značenje, objekt i riječ. Svaka, naime, analiza koncepta morala bi odgovoriti na slijedeća pitanja: kako se značenja odnose spram riječi i spram objekta samog?

² Slučaj je to sa svakim »prinudnim« pripisivanjem narodnosti na osnovi prepoznatljive etničke značajke; jezika, primjerice.

svoje svijesti ili čak privole; jedinka, dakle, može biti pripadnik nekoga etničkog kolektiviteta a da nema etničke svijesti, odnosno svijesti o identitetu.

Na toj točki analiza koncepta etniciteta stječe svoju prvu komplikaciju: to je komplikacija zvana »saliency, »izoštrenost« etniciteta. Mogli bismo ustvrditi da su mnogi kolektiviteti živjeli bez poopćavanja i upotrebe etničkih markera i etničkih značajki u svom identitetu; no u određenim momentima razvoja gotovo sviju danas poznatih kolektiviteta (u obliku države) zbudne se trenutak kada »spavajuće etničke grupe« postanu svjesne svog identiteta i to me primjereno počnu djelovati. Analizirati proces »buđenja« etničkog kolektiviteta znači, prema dosad rečenome, analizirati što, tko, kada i kako navede inače »etnički nesvjesne« jedinice da prisvoje određene etničke značajke kao markere »svojih« i »tuđih« kolektiviteta te se počnu primjereno tome i ponašati?

b) Etnički kolektiviteti: kategorije i grupe

Etnički kolektiviteti, dakle, mogu biti »spavajući« ili probuđeni; prvi su »kategorija«, drugi — grupa. O etničkim grupama, dakle, govorimo tada kada s velikom vjerovatnoćom možemo reći da su jedinice koje joj pripadaju postale svjesne BAREM JEDNE opće im značajke, da su je preuzele kao etnički marker i da njome dijele »svoje« od »drugih«; da postoji, dakle, primordijalni konsensus o »mi« pripadanju. Prema tome, »etničke su grupe sociopolitička artefakta i stoga povjesni entiteti koji podliježu znatnim promjenama (3: 207)«, dok su etničke kategorije manje-više stalne i nepromjenljive društvene pojave, otporne spram političkih određenja. Etničke grupe mogu biti politički manipulirane, uništene, reorganizirane; kategorije ne podliježu tim posezima. Gotovo sve politike asimilacije temelje se na tome da etničke kategorije asimilacijom pretvore u etničke grupe kojima se može manipulirati; osnovni je korak namijenjen smanjivanju »etničke vidljivosti«, posebnosti tako što se smanjuje polje operativnih rekognitora posebnosti (jezik, običaji, religija) dakle polje djelovanja etničkih markera. Time se stvara ili simetrija markera i etničkih značajki (sve manje govornika materinjeg jezika može biti popraćeno sve manjim brojem pripadnika etničke religije ili sve manjim pridržavanjem etničkih običaja) ili asimetrija, ali u smjeru obratnom od već spomenute: moguće je, naime, zamisliti stanje u kojem smanjenje broja etničkih markera nije praćeno nestajanjem etničkih značajki. Naprotiv!

Tako sociološkoj anatomiji etniciteta dodajemo još jednu komplikaciju: prihvatimo li diobu na »spavajuće« i djelatne etničke kolektivitete, kako ćemo prepoznati radi li se u datom vremenskom razdoblju o »grupi«, »kategoriji« ili o nekom prijelaznom obliku? Radi li se o trenutačnom (povjesno, naravno) »troublemakeru« (etničkoj grupi) ili o grupi koja ima tendenciju da postane etnička kategorija? Ili se radi o kategoriji koja je »poslala u rovove« neku od svojih grupa? Pitanja su otvorena za raspravu.

Na kraju kažimo: neke objektivne značajke, kao rasa na primjer, nužne su u određivanju međa etničkog fenomena ali tek subjektivna svijest o etničkom razlikovanju te kolektivna akcija i sukob koji izrasta iz te svijesti čine etnički kolektivitet predmetom zanimanja društvenih znanosti.

c) Neke važne razlike: etnički kolektiviteti, interesne grupe, klase, nacije

Klasa je kolektivitet kojega članovi zauzimaju približno jednake položaje u odnosu na proizvodna sredstva; članovi mogu biti čak i jednakih etničkih značajki, mogu biti ista etnička grupa ali se od klase razlikuju u tome što

se njihov etnicitet ne može univerzalizirati za cijelo društvo kao cjelinu. Klasa živi od napetosti u prostoru eksploatirani—eksploatator i ukinuti tu napetost znači univerzalizirati (marxisti) jednu klasu, klasu potlačenih, kao opću socijalnu kategoriju, kao besklasno društvo. Etnička grupa živi od napetosti što je stvaraju pripisane razlike SPRAM DRUGIH etničkih grupa; ukinuti te razlike značilo bi ukinuti i samu grupu, jer kao što smo već prije napomenuli, etnički kolektivitet živi i postoji preko postojanja etničkih značajki. I obrnuto.

Interesna grupa jest kolektivitet organiziran radi pridobivanja većih individualnih boljitaka za svoje članove (posao, obrazovanje i sl.). Interesi zbog kojih se organiziraju interesne grupe pretpostavljaju diobu rada unutar modernih društava. Etničke grupe također mogu poslužiti unapređivanju ili pridobivanju boljitaka za svoje članove; no ne individualno, već skupno, boljitak grupe jest boljitak za članove. Interes etničke grupe jest sačuvati granice spram drugih, autonomiju i slobodu; imajući to, etnička je grupa kadra razvijati ili ograničavati razvoj svojih značajki prema vlastitom nahodjenju.

Prema Jacksonu, u literaturi, čak i onoj najistaknutijoj (Glaser, Moynihan, primjerice) nailazimo na neopravdano poistovećivanje etničke grupe s interesnom grupom. Etnički se lideri, doduše, dosta često služe retorikom interesne grupe kako bi pridobili ili iznudili od države nešto za »svoju bazu«; u razlikovanju interesne od etničke grupe dobro je upotrijebiti razlikovanje između etničke kategorije i etničke grupe. Moglo bi se, naime, pretpostaviti da se etnička kategorija katkad organizira kao interesna grupa ne bi li iznudila nešto ili popravila neku nepravdu koja joj je učinjena. Interes bi, dakle, mogao biti jedan od mnogih svojstava etničke grupe.

Etnička se grupa, dakle, organizira radi promocije ili očuvanja nekog kolektivnog interesa (grupe, kategorije); kolektivni interesi koji dovode etničku grupu NAJBLIŽE NACIJI jesu sloboda udruživanja i posebna ustavom osigurana prava kulturne autonomije i jezika (3: 211). Sloboda udruživanja najčešći je kolektivni interes imigrantskih grupa; ustavom zaštićena kulturna autonomija najčešći je oblik »etnonacionalnih« autonomija (Kosovo, na primjer, od novoga srpskog Ustava 1989). Sve to još ne čini etničku grupu nacijom; etnička grupa ne postaje nacijom sve dotle dok iz svojih kolektivnih interesa isključuje interes posjedovanja (ili ponovnog posjedovanja, ili pak održavanja uspomena na posjedovanje) POLITIČKE SUVERENOSTI. Sažeto, problem se predstavlja u slijedećoj tablici:

Socijalni kolektiviteti i njihove značajke (3: 223)

	Askripcija	Pluralnost	Identitet	Organizacija	Javna vlast	Politička nezavisnost
Etnička kategorija	×	×				
Etnička grupa	×	×	×	×		
Etnonacija	×	×	×	×	×	
Nacija	×	×	×	×	×	×
Klasa		×	×	×		
Interesna grupa		×	×	×		

Opis značajki daje nam i elemente za distinkcije među njima; askripcija — etničku grupu čine osobe koje imaju zajedničke pripisane kulturne odlike, pluralnost — tako određene grupe opstojе zajedno s drugim sličnim grupama.

unutar istog društva; identitet — članovi etničkih grupa imaju zajednički etnički identitet; organizacija — članovi etničkih grupa povezani su KOMUNIKACIJOM.

Navedene značajke predstavljaju srž »konsenzusa« o tome što svaka rasprava o etničkim kolektivitetima mora sadržavati; na osnovi njih moguće je, dakle, pojmovno razlikovanje najvažnijih ANALITIČKIH grupa, kolektiviteta. Kao što se vidi, nacija kao kolektivitet NAJMANJE JE PROBLEMATIČNA DOK tankočutne i zahtjevne distinkcije nastupaju pri analitičkoj diferencijaciji etničkih kolektiviteta i u »prijelaznim stanjima«.

Primarni interes sociologije nalazi se upravo u prijelazima iz jednog tipa kolektiviteta u drugi; ne, dakle, samo u prijelazu iz etničkog kolektiviteta u naciju, već i u prijelazima iz etničke kategorije u etničku grupu, iz kategorije/grupe u etnonaciju ili iz kategorije/grupe u naciju. Pitamo li se zašto je primarni interes sociologije u tim stanjima prijelaza, rekli bismo da je to stoga što prijelaz zahtijeva organiziranu akciju na socijalnoj razini (političku, na primjer), da su to stanja u kojima se nužno artikuliraju sve navedene analitičke značajke kao manifestativni ili politički programi; a tek artikulacija i akcija jest polje sociološkijske konceptualizacije. Bez toga, naime, sociologija nije kadra zahvatiti empirijske, stvarne referencije jednoga etnonacionalnog događanja (kao što smo ga opisali u uvodnim napomenama).

Preuzmimo, dakle, taj danas dosta bjelodani konsensus: da »prijelaz iz etnokolektiviteta prema naciji zahtijeva političku akciju« (8: 32) te da postoji samo jedan zasad znani kolektivitet koji ima »legitimirajuće odlike« za poduzimanje takve akcije (11: 926). To je nacija.

Iz pojmovnog čišćenja u tablici ne vidi se, naravno, zašto upravo nacija ima tu mobilizacijsku odliku; ili, zašto se u zapadnome svijetu mobilizacija etničkog, »ETHNICITY« dakle, što ima za cilj političku suverenost, legitimira preko NACIJE? Jer, kako bi rekao Weber, (11) postoje i drugi kolektiviteti koji posjeduju osjećaj solidarnosti, povezanosti, no jedino nacija »objelodanjuje težnju ka autonomnoj državnosti«. Uzmimo to zasad kako jest i završimo raspravu o analitičkim distinkcijama među etničkim i ostalim kolektivitetima dodatnom razradom tablice. Iz nje možemo zaključiti da je ETNIČKA MOBILIZACIJA, a to je ono što nas ovdje ponajprije zanima, proces unutar kojeg se »dodaje superstruktura etničkome kolektivitetu«. (3: 221) Jednostavno je rečeno, no kazuje upravo ono što se kompleksnijim rječnikom ideologije uvijek pokušava pridodati etničkoj/nacionalnoj mobilizaciji: manipulacija idejnom i simboličkom sferom etničkih kolektiviteta. Na osnovi tablice, zanimat će nas »dodavanje superstrukture« u dva analitički najvažnija područja etničke mobilizacije, a to je područje JAVNE VLASTI I SUVERENOSTI. Interesira nas, dakle, mobilizacija etniciteta u svrhu postizavanja, održavanja, obrane ili povećavanja vlasti i suvereniteta nacije.

Na kraju navedimo »minimalne definicije« dosad upotrijebljenih kategorija:

— Etnička kategorija obuhvaća osobe koje su naslijedile iste manifeste socijalne karakteristike/indikatore, koji ih nedvornno svrstavaju u prepoznatljivu socijalnu kategoriju (rasa, boja kože, jezik, religija, običaji i geografsko porijeklo).

— Etnički indikatori jesu djelatni rekognitori etničkih kategorija i ne moraju biti izjavljeni od osoba samih.

— Etnička grupa jest etnička kategorija kojoj su pridodane ili koja je posegnula za dodatnim značajkama identiteta i organizacije. Pod etničkim

identitetom podrazumijevamo djelatno prepoznavanje i vrednovanje članstva jedinke u etničkoj kategoriji.³

— Etnička organizacija jest mreža interakcija između istih ili sličnih etničkih kategorija koje posjeduju (etnički) identitet i zajedničke interese.

— Etnonacija je etnička grupa organizirana radi postizanja, održavanja ili promocije javne vlasti ali ne i suvereniteta. Pod »javnom vlašću« podrazumijevamo ostvarenje ustavnih prava etničke grupe preko autonomije, i na području kulture, obrazovanja i jezika.

Procesi kojima se objelodanjuje prijelaz iz jednoga etničkog kolektiviteta u drugi nazivaju se *etnomobilizacijom*; manipulacija idejnim i simboličkim univerzumom etničkog kolektiviteta — *etnonacionalizmom*, a njezini nosioci, *etnonacionalistima*.

LITERATURA

1. Anderson, Benedict. *Imagined Communities*, London: Verso, 1983.
2. Giddens, Anthony. *Sociology*, Cambridge: Polity Press, 1989.
3. Jackson, Robert H. »Ethnicity«, u: Sartori, Giovanni (ur.). *Social Science Concepts*, London: Sage, 1984, s. 205—229
4. Perunović, Sreća: »Ethnic and National Identity«, referat na simpoziju: »*New Frontiers in Social Research: Ethnic, Race and Minority Relations*«, Amsterdam, prosinac 1988, s. 13
5. Ratcliffe, Peter: »Reflections on the Linkages between Theory, Methodology and Substance in the Study of the Race and Ethnic Relations«, u: Murphre, Marshall (ur.). *Linkages between Theory and Methodology in Race, Ethnic and Minority Research*, Harare: University of Harare, School for Applied Social Sciences, 1986, str. 10—45.
6. Richmond, Anthony: »Ethnic Nationalism: Social Science Paradigms«, *International Social Studies Journal*, br. 111, veljača 1987, str. 3—17
7. Sartori, Giovanni (ur.). *Social Science Concepts*. London: Sage, 1984, 451 str.
8. Smith, Anthony: »Nationalism and Classical Social Theory«. *The British Journal of Sociology*, London, vol. 34/1983, br. 1, str. 19—38.
9. Smith, Anthony: *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell, 1986.
10. Veyne, Paul: *Comment on écrit l'histoire*, Paris: Éditions du Seuil, 1978.
11. Weber, Max. *Economy and Society*. New York: Badminster Press, 1986.

THE NATION AND ETHNOS IN ACTION: ETHNO-NATIONALISM AND ITS PARADIGM

SUMMARY

The paper is the first part of a wider project dealing with the conceptual analysis of nations and *ethne* in action (ethno-nationalism). The author first presents some methodological problems in regard to the definition of the very problem. She claims that all modern research on *ethnos* and the nation must be biased, and that

³ O mogućnosti daljih određenja identiteta, napose o distinkciji između etničkoga i nacionalnog identiteta unutar sličnog pojmovnog okvira, V. 4.

therefore bias must be included in the methodology. She then analyses the concepts of *ethnos* and the nation as offered by contemporary sociology (Sartori), and finds that the ethnic collectivity has an ascriptive character with an additional complication: its vitality in contemporary societies. According to the author it is useful to distinguish ethnic groups and ethnic categories. Ethnic groups are collective bodies, socio-political artefacts subject to historic changes, while categories are more or less permanent entities. Almost all assimilation policies are based on attempts to convert categories into ethnic groups subject to political manipulation. Furthermore the author distinguishes ethnic and interest groups and classes. The interest group is a collective body organised with the goal of gaining greater individual or group benefits for its members. On achieving these benefits interest groups cease to exist, which is their basic difference from ethnic groups. The possibility of associating ethnic groups for the attainment of long-term benefits for the ethnic community brings them closer to the level of the nation. Yet a difference still exists in that ethnic groups exclude from their collective interests intermediation or renewed intermediation of political sovereignty. The paper concludes by presenting some »minimal« definitions of the concepts used: ethnic categories, ethnic denotations, ethnic networks and ethno-nations.